

Draaiboek voor gebruik ISO 14001 bij systeemtoezicht

versie 24 augustus 2010

Inhoudsopgave

Inleiding

Deel A Toelichting systeemtoezicht

- A - 1 Het doel van systeemtoezicht en de relatie met ISO 14001
- A - 2 Niveaus van compliance en het gebruik van systeemtoezicht
- A - 3 Onderscheid inspectie op 'output' en inspectie op 'systeem'
- A - 4 Compliance competence vragenlijst in relatie tot ISO 14001
- A - 5 Stappen bij de invoering van systeemtoezicht op bedrijfsniveau
- A - 6 Belang van een risicobeoordeling
- A - 7 Voor welke bedrijven

Deel B Uitvoering ISO 14001-audit met beoordeling compliance managementsysteem

- B - 1 Gebruik ISO 14001-certificatie bij systeemgericht toezicht
- B - 2 ISO 14001 met aanvullende compliance competence beoordeling
- B - 3 Wel of niet cyclische benadering bij beoordeling compliance competence
- B - 4 Tijdsbesteding aanvullende compliance competence beoordeling
- B - 5 Interpretatie compliance competence vragen
- B - 6 Betrokkenheid overheid bij beoordeling door certificatie-instelling
- B - 7 Uitvoering audit met aanvullende 'compliance competence beoordeling'
- B - 8 Rapportage aanvullende 'compliance competence beoordeling'

Inleiding

Dit draaiboek is bedoeld voor:

- ISO 14001-auditors die audits uitvoeren bij bedrijven die systeemtoezicht ambiëren;
- managers van bedrijven met een ISO 14001-certificaat;
- toezichthouders van de overheid.

Doelstelling van het draaiboek is om de werkwijze van certificatie-instellingen te harmoniseren die ISO 14001-audits uitvoeren bij bedrijven waar systeemtoezicht wordt toegepast. Daarnaast is het draaiboek bedoeld om de betrokken bedrijven en toezichthouders te informeren over de aanpak.

De ontwikkeling van systeemtoezicht is onderdeel van het overheidsprogramma 'Vernieuwing toezicht'. In verschillende provincies worden in samenwerking met bedrijven pilots uitgevoerd om ervaring op te doen met de toepassing van systeemtoezicht.

Uitgangspunt voor systeemtoezicht is dat bedrijven hun managementsysteem zo opzetten dat de eigen naleving aantoonbaar wordt. Dit sluit aan bij de intentie van bedrijven om duurzaam en verantwoord te ondernemen en het streven om risico's te beheersen. Het aantoonbaar maken van naleving doen bedrijven dus primair omdat dit goed is voor de eigen organisatie. Wanneer dit er eenmaal is kan dit ook toegevoegde waarde hebben in de relatie met de overheid. De relatie met de overheid kan hiermee worden verbeterd en leiden tot een vorm van toezicht die beter aansluit bij de interne aanpak.

Het draaiboek bestaat uit een deel A en deel B. In deel A zijn de achtergronden van systeemtoezicht toegelicht en in deel B wordt ingegaan op de uitvoering van de ISO 14001-audit bij systeemtoezicht. Van belang is dat de ISO 14001-auditors bekend zijn met de achtergrond van systeemtoezicht en zo ook de rol van de ISO 14001-audit daarbinnen kunnen plaatsen. Daarom bevat deel A een beschrijving van het concept van systeemtoezicht en een verwijzing naar de daarvoor relevante documenten.

Het draaiboek moet worden gezien als een document in 'ontwikkeling'. De ervaring met systeemtoezicht en de combinatie met ISO 14001-audits is nog beperkt. Op basis van nieuwe ervaringen en reacties van auditors, bedrijven en toezichthouders zal het draaiboek worden aangepast en aangevuld. Iedereen wordt uitgenodigd om suggesties voor verbetering bij SCCM in te brengen.

Deel A Toelichting systeemtoezicht

A - 1 Het doel van systeemtoezicht en de relatie met ISO 14001

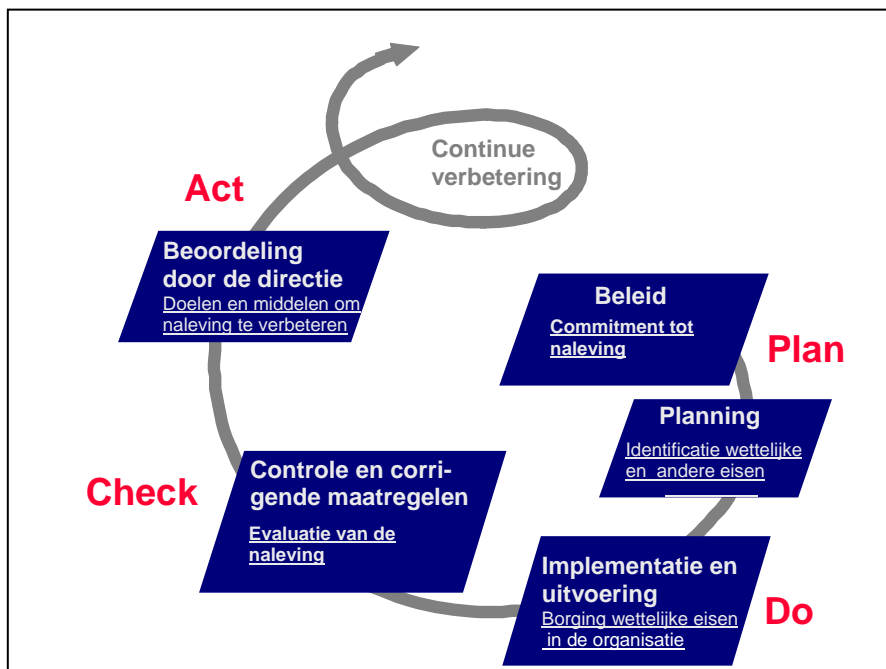
De invoering van 'systeemtoezicht' is een onderdeel van het overheidsprogramma 'Vernieuwing toezicht' (zie www.inspectieloket.nl). Doel van het programma 'Vernieuwing toezicht' is om de toezichtslast met 25% te verminderen door een efficiëntere invulling van het toezicht. De efficiency kan worden verhoogd door het combineren van toezichtsbezoeken van verschillende overheidsdiensten en bij het toezicht meer gebruik te maken van de systemen die bedrijven hebben voor het borgen van de naleving (compliance management).

Wanneer een bedrijf beschikt over een goed werkend managementsysteem zal dit ook gericht zijn op de naleving van wet- en regelgeving (compliance management). Bij de aanwezigheid van een dergelijk managementsysteem kan de toezichthouder op snellere wijze een completer inzicht krijgen in de nalevingsprestaties dan bij klassiek toezicht, dat zich primair richt op de output. Bij toezicht dat primair op de output is gericht zal de toezichthouder maar een beperkt deel van het totaal zien. De toezichthouder zal zich bij systeemtoezicht een oordeel over de kwaliteit van het managementsysteem moeten vormen omdat deze de waarde van de beschikbare informatie bepaalt.

ISO 14001-certificatie levert voor de toezichthouder informatie over de kwaliteit van het milieumanagementsysteem. Het compliance managementsysteem is een essentieel onderdeel van het milieumanagementsysteem en wordt tijdens het certificatieproces beoordeeld.

In figuur 1 zijn per onderdeel van de ISO 14001-norm de 'compliance management' verplichtingen weergegeven (onderstreepte tekst).

Figuur 1: Onderdelen ISO 14001 en relatie naleving wet- en regelgeving (onderstreept)

De overgang naar 'systeemtoezicht' gebeurt op basis van vrijwilligheid. Bedrijf en toezichthouder kunnen er gezamenlijk voor kiezen om 'systeemtoezicht' toe te passen. Deze vorm van toezicht werkt alleen wanneer het bedrijf bereid is om de overheid inzage te geven in de eigen systemen en transparant wil opereren. Met een goed werkend compliance managementsysteem maakt een bedrijf de eigen naleving aantoonbaar.

Uiteindelijk moet systeemtoezicht voor zowel het bedrijf als de toezichthouder voordeel opleveren.

Voor bedrijven heeft deze aanpak als voordeel dat:

- de managementsystemen die er al zijn ook een functie krijgen in de relatie met de overheid;
- de open relatie met de overheid leidt tot meer wederzijds begrip en oplossingen die voor beide partijen voordelen hebben;
- het toezicht van de overheid gericht wordt en meer toegevoegde waarde krijgt omdat het zich kan concentreren op de onderdelen die echt belangrijk zijn;
- voorkomen wordt dat het toezicht zich richt op onderdelen die al tijdens het certificatieproces zijn beoordeeld;
- de hoeveelheid tijd nodig voor begeleiding bij toezichtsbezoeken en de afhandeling daarvan wordt teruggebracht.

Voor de overheid heeft systeemtoezicht een aantal grote voordelen:

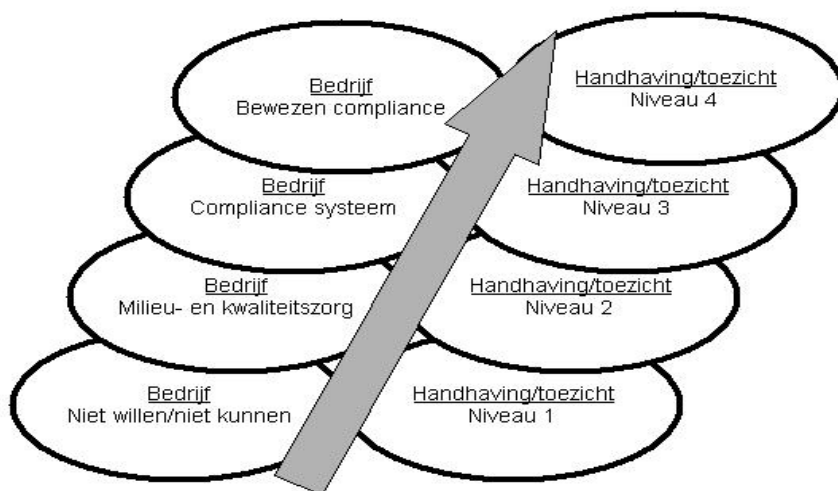
- Er kan in een kortere tijd een veel completer inzicht in het bedrijf worden opgebouwd;
- Het nalevingsgedrag van het bedrijf komt op een hoger niveau;
- Er ontstaat ruimte om bij het onder toezicht staande bedrijf aandacht te besteden aan toekomstige verbeteringen.

A - 2 Niveaus van compliance en het gebruik van systeemtoezicht

In de door VROM-Inspectie opgestelde '[Inleiding systeemgericht toezicht milieu en veiligheid voor grote bedrijven](#)' d.d. juli 2009 zijn de ideeën van de overheid rond systeemtoezicht vastgelegd. Het begrip 'compliance competence' heeft daarin een centrale plaats. Met behulp van de vragenlijst 'compliance competence audit' wordt het kwaliteitsniveau van de interne systemen van het bedrijf om de naleving te realiseren beoordeeld. In bijlage 1 is de compliance competence vragenlijst opgenomen.

Dit kwaliteitsniveau is van belang voor de invulling van het toezicht en het gebruik van systeemtoezicht. Zoals in de volgende figuur is te zien wordt een aantal niveaus onderscheiden.

Figuur 2: Niveaus van toezicht

Het doel van toezicht van de overheid is om te beoordelen of een bedrijf aan de gestelde eisen (in onder meer de vergunning) voldoet. Wanneer dit niet het geval is zal handhaving volgen. Op verschillende manieren kan een toezichthouder zich een oordeel over de naleving vormen. Dit kan door bijvoorbeeld administratief toezicht, metingen en bemonstering, inspectie op locatie.

Afhankelijk van het onderwerp van toezicht wordt een combinatie van onderzoeksvormen ingezet. In de notitie van VROM-Inspectie wordt de term 'systeemgericht toezicht' gebruikt. Dit om aan te geven dat het toezicht niet volledig op het systeem van het bedrijf is gericht maar ook andere vormen van toezicht bevat. Naar mate het compliance systeem van het bedrijf beter functioneert wordt het toezicht meer op de systemen van het bedrijf gericht.

In het volgende schema zijn de verschillende vormen van toezicht weergegeven en is aangegeven welke vormen meer of minder worden ingezet.

Schema 1: Opbouw toezicht en ontwikkeling bij systeemgericht toezicht

Vormen van onderzoek overheid in kader van toezicht	Toelichting	Systeemgericht toezicht milieu / veiligheid
Administratieve beoordeling	Beoordeling van milieujaarverslagen en andere rapportages over de milieu- en veiligheidsprestaties van het bedrijf	Blijft gelijk / neemt toe
Metten en bemonsteren	Overheid neemt monsters en doet metingen	Neemt af
Inspectie gericht op 'output'	In het bedrijf wordt beoordeeld of aan eisen uit wet- en regelgeving wordt voldaan.	Neemt af
Inspectie gericht op 'systeem' (systeemtoezicht)	Het compliance systeem wordt beoordeeld op basis van documentatie, auditrapporten (van bv. ISO 14001-audits en interne audits) en eigen steekproeven van de toezichthouder*.	Neemt toe

* Bij de steekproeven door de overheid wordt vanuit de 'output' naar de werking van het systeem gekeken.

Wanneer de kwaliteit van het compliance managementsysteem hoger is en zich over een langere periode heeft bewezen, wordt het toezicht van de overheid daarop aangepast:

- Inspecties worden meer gericht op het systeem;
- Het aantal steekproeven (en daarmee de tijdsbesteding) kan worden gereduceerd.

Het niveau is afhankelijk van de uitkomsten van de compliance competence vragenlijst en de feitelijke nalevingsprestaties. Het oordeel van de toezichthouder over het compliance managementsysteem komt tot stand door het gebruik van de informatie uit auditrapporten en de eigen bevindingen bij steekproeven.

De niveaus zijn op dit moment niet eenduidig geformuleerd. In de pilots die door verschillende provincies in samenwerking met bedrijven worden uitgevoerd, worden niet overal dezelfde criteria gehanteerd. Systeemtoezicht kan worden toegepast bij de niveaus 3 en 4. Bij niveau 2 is er een gecertificeerd managementsysteem (bijvoorbeeld ISO 9001) waarbij de borging van naleving geen speciaal aandachtspunt is. Bij de niveaus 3 en 4 besteedt het bedrijf specifiek aandacht aan het structureel borgen van de naleving.

De belangrijkheid van de verschillende vragen in de compliance competence vragenlijst verschilt. Er worden drie niveaus van belangrijkheid onderscheiden:

- Essentiële vragen: 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9;
- Belangrijke vragen: 1.6, 3.10, 4.1, 4.2, 4.3, 4.4, 4.5, 4.6, 4.7, 6.1, 6.2, 6.6, 6.7, 6.8;
- Minder belangrijke vragen: 5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5, 5.6, 6.3, 6.4 en 6.5.

In de 'Inleiding systeem gericht toezicht bij grote bedrijven' zijn de compliance niveaus drie en vier als volgt gedefinieerd:

- Niveau 3: alle essentiële vragen zijn voldoende en 50% van de belangrijke vragen is voldoende;
- Niveau 4: alle vragen zijn voldoende.

Er zijn ook provincies met pilots waarbij geen onderscheid in de zwaarte van de vragen is aangebracht en allen 'voldoende' moeten zijn voor zowel 3 als 4. Niveau 4 kan dan bereikt worden wanneer de organisatie heeft bewezen twee jaar op niveau 3 te kunnen functioneren.

De doelstelling is dat uiteindelijk inspecties en de steekproeven worden gereduceerd (in frequentie en/of omvang), deze zullen echter niet tot nul worden teruggebracht. De toezichthouder zal altijd bedrijven blijven bezoeken. De frequentie en invulling van de bezoeken zal anders zijn.

A - 3   Onderscheid inspectie op 'output' en inspectie op 'systeem'

Ook bij een inspectie gericht op de werking van het compliance managementsysteem zal een toezichthouder steekproeven nemen om de 'output' te beoordelen. Bij systeemtoezicht is de insteek van de toezichthouder echter anders. Er wordt bij systeemtoezicht naar de 'output' van het compliance managementsysteem gekeken met als doel een oordeel over de kwaliteit van het compliance managementsysteem te kunnen geven. Beoordeeld wordt of het compliance managementsysteem zodanig is dat een goede naleving mag worden verwacht.

Het compliance managementsysteem genereert informatie over de nalevingsprestaties. De overheid neemt steekproeven om de kwaliteit van het systeem en de informatie ook zelf vast te stellen. Dit aan de hand van bijvoorbeeld:

- incidenten die zich hebben plaatsgevonden;
- klachten en de afhandeling daarvan;
- belangrijke wijzigingen in de organisatie (nieuwe installaties, organisatorische wijzigingen etc.);
- nieuwe wet- en regelgeving;
- incidenten die zich bij andere inrichtingen hebben voorgedaan en op welke wijze daar op wordt geanticipeerd;
- uitgevoerde oefeningen en de wijze waarop resultaten zijn verwerkt.

Wanneer de naleving tekort schiet zijn belangrijke vragen:

- Waarom is er geen naleving, is er een omissie in het systeem?
- Heeft de niet naleving een structureel karakter of is het een incident?
- Heeft het bedrijf de niet-naleving zelf ontdekt en verbeteringsacties in gang gezet?

Er zal bij een hoger niveau van toezicht ook niet direct naar het handhavingsinstrument worden gegrepen. Handhaving is afhankelijk van de ernst van de overtreding, het incidentele dan wel structurele karakter en de maatregelen die de organisatie zelf al heeft ingezet om tot verbetering te komen.

A - 4   Compliance competence vragenlijst in relatie tot ISO 14001

Verschillende provincies hebben pilots met systeemtoezicht uitgevoerd. Daarbij is de zogenaamde 'compliance competence' vragenlijst als basis gebruikt voor de beoordeling van het compliance managementsysteem. Deze vragenlijst wordt ook de basis voor het landelijke beleid dat de VROM-Inspectie heeft vastgelegd in de eerder genoemde 'Inleiding systeemgericht toezicht'. De vragenlijst bestaat uit zes onderdelen. De onderdelen die de kern van het compliance management vormen, hebben een grote overlap met de inhoud van de ISO 14001-norm. In schema 2 is dit samengevat.

In bijlage 1 van dit draaiboek is de compliance competence vragenlijst vergeleken met de eisen uit de ISO 14001-norm. De overlap is niet exact te bepalen en daarom indicatief.

Schema 2: Vergelijking eisen in compliance competence vragenlijst en ISO 14001-norm (samenvatting van de compliance competence vragenlijst in bijlage 1)

Onderdeel compliance competence vragenlijst	Toelichting op eisen uit compliance competence onderdeel	Indicatie afgedekt door ISO 14001
Systeem wettelijke kaders	Bevat de basis van compliance management: identificatie van de van toepassing zijnde wettelijke eisen. Daarbij wordt een risicobeoordeling toegepast die binnen ISO 14001 niet is vereist. ISO 14001 beoordeelt en evalueert de milieuaspecten op gevolgen voor het milieu en niet de gevolgen van niet-naleving van eisen uit wet- en regelgeving. Deels zullen deze echter wel overlappend zijn met de milieuaspecten.	95%
Visie en gedrag	Doel is de verankering van compliance denken in de organisatie. Onder andere een gedragscode wordt vereist. Deze is niet opgenomen in ISO 14001.	70%
Kwaliteitsdenken, opleiding, zelfkritische houding en continue verbetering	Een organisatie dient de eigen naleving te beoordelen en doelstellingen voor de naleving te formuleren. Bij ISO 14001 is volledige naleving het doel en is het niet mogelijk om een doelstelling voor de mate van naleving te formuleren.	95%
Compliance officer en pro-activiteit	Een organisatie dient een persoon of afdeling te hebben die de naleving beoordeelt en los staat van de daadwerkelijke uitvoering. In de ISO 14001-norm is wel een directievertegenwoordiger benoemd maar is de onafhankelijkheid en verantwoordelijkheid voor compliance niet expliciet benoemd.	50%
Openheid en jaarverslagen	Van een organisatie wordt rapportage over de nalevingsprestaties verwacht. ISO 14001 bevat geen eisen tot publicatie van informatie. Wel dient voor de directiebeoordeling een overzicht van de stand van zaken, waaronder compliance, beschikbaar te zijn. Daarnaast dient er een besluit te zijn genomen over de invulling van communicatie.	10%
Pre-screening medewerkers en disciplinaire maatregelen	Fraudegevoelige functies dienen te worden geïdentificeerd en het personeel dient te worden gestimuleerd tot het melden van overtredingen. Deze eisen zijn in de ISO 14001-norm niet benoemd.	5%

De compliance competence vragenlijst is ook als [self assessment tool](#) beschikbaar op de website van de Provincie Noord-Brabant.

In hoofdstuk B - 4 wordt dieper op de compliance competence eisen ingegaan en de wijze van interpretatie in het geval deze bij een ISO 14001-audit worden gebruikt.

A - 5 Stappen bij de invoering van systeemtoezicht op bedrijfsniveau

In de 'Inleiding systeem gericht toezicht milieu en veiligheid voor grote bedrijven' worden verschillende stappen onderscheiden om bij een individueel bedrijf systeemtoezicht in te voeren.

Uitgangspunt is daarbij dat de toepassing van systeemtoezicht gebeurt op basis van **vrijwilligheid** van bedrijven. Bedrijven kunnen ervoor kiezen om wel of niet systeemtoezicht toe te passen. In de voorbereidingsfase wordt bepaald of de overgang naar systeemtoezicht voor zowel het bedrijf als de overheid interessant is.

Bedrijven die belangstelling hebben voor systeemgericht toezicht kunnen zichzelf melden bij het bevoegd gezag. Daarnaast zullen bevoegde gezagen zelf bedrijven benaderen met het verzoek om mee te werken aan de overgang naar systeemtoezicht. De daadwerkelijke invoering gaat via een aantal stappen. Deze zijn in schema 3 uitgewerkt.

Schema 3: Stappen bij de invoering van systeemtoezicht op bedrijfsniveau

Fase	Stappen	Toelichting
Voorbereiding	Pre-screening	<p>Beoordeeld wordt of bedrijven aan minimum eisen voldoen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - aanwezigheid van managementsysteem; - huidige naleving op redelijk tot goed basisniveau; - management van het bedrijf wil zich committeren. <p>Bedrijven kunnen zichzelf melden bij bevoegd gezag* of door bevoegd gezag worden benaderd.</p> <p>Bedrijven kunnen met een self-assessment tool de kwaliteit compliance competence beoordelen</p>
	Uitvoering assessment (nulmeting)	<p>Een (korte) audit om de sterke en zwakke punten van het compliance managementsysteem te beoordelen. Het bedrijf weet dan op welke punten het systeem eventueel moet worden verbeterd.</p> <p>Afhankelijk van het beleid van het bevoegd gezag wordt dit uitgevoerd door het bevoegd gezag, de ISO 14001-certificatie-instelling of een extern adviseur.</p>
	Risicoanalyse	<p>Van belang is dat bedrijf en het bevoegd gezag overeenstemming hebben over de risico's die het zwaarste niveau van borging nodig hebben. Aan de hand van de risicoanalyse (identificatie en evaluatie van milieuaspecten) worden de milieuaspecten geïdentificeerd die voor de overheid prioriteit hebben.</p>
	Afspraken(document)	<p>Bedrijf en bevoegd gezag leggen vast wanneer met systeemtoezicht wordt begonnen en welke afspraken van toepassing zijn.</p>
	Acties bedrijf - Verbetering systeem - Beoordeling systeem	<p>Het bedrijf past (waar nodig) het compliance managementsysteem aan en laat het systeem beoordelen (bv. in combinatie met de ISO 14001-audit).</p>
Uitvoering systeemtoezicht (cyclus)	Inspectie overheid	<p>Overheid voert inspectie uit en maakt daarbij gebruik van door het bedrijf aangeleverde informatie.</p>
	Rapportage / bepaling niveau	<p>Overheid bepaalt de wijze waarop het toezicht in de volgende cyclus wordt ingevuld.</p>

* Voor zover bevoegde gezagen werken met systeemtoezicht.

A - 6 Belang van een risicobeoordeling

Onderdeel van de voorbereiding is dat het bedrijf de beoordeling van de milieu- en veiligheidsrisico's afstemt met de overheid. Het niveau waarop de milieuaspecten worden geborgd hangt af van de omvang van de risico's.

Het zal duidelijk zijn dat een bedrijf ervoor kiest om de activiteiten of processen met de hoogste risico's zwaarder te borgen (door bijvoorbeeld meer automatisering; specifieke opleiding en instructies; registraties; 'lines of defense' etc.). Om te voorkomen dat na de start van het systeemtoezicht discussie ontstaat over de onderwerpen die wel of niet een hoger risico hebben is afstemming vooraf van belang. Wanneer zich overtredingen mochten voordoen speelt ook het niveau van het risico een rol bij de wijze van handhaving.

De ISO 14001-norm vereist een identificatie van milieuaspecten en een bepaling van significantie. De norm vraagt daarbij niet om een risicobeoordeling waarbij uitgegaan wordt van een 'kans x effectbenadering'. Door SCCM is een informatieblad opgesteld waarin met voorbeelden is uitgewerkt hoe een risicobeoordeling kan worden toegepast: Informatieblad 'Inventarisatie en evaluatie van milieuaspecten voor productieorganisaties' (zie www.sccm.nl/publicaties.html#infobladenmilieu).

A - 7 Voor welke bedrijven

Elk bedrijf kan haar naleving aantoonbaar maken. Naar mate er meer wettelijke eisen van toepassing zijn zal het systeem dat daarvoor nodig is ook uitgebreider en ingewikkelder worden. Het voordeel van systeemtoezicht wordt groter naar mate het bedrijf groter wordt en er meer voorschriften zijn. Voor zowel het bedrijf zelf als de toezichthouder wordt het dan belangrijker om systematisch te werken aan de naleving. Het voordeel bij de invulling van het toezicht is dan ook het grootst.

Bij de door de provincies georganiseerde pilots zijn vooral bedrijven uit de chemie en afvalsector betrokken. Dit zijn over het algemeen grotere bedrijven waarop veel en ingewikkelde regelgeving van toepassing is. Dat systeemtoezicht ook bij andere typen bedrijven voordelen kan opleveren wordt aangetoond in de provincie Noord-Brabant waarbij ook bedrijven in andere sectoren deelnemen (voedingsmiddelen, energieproductie en zwembaden).

Deel B Uitvoering ISO 14001-audit met beoordeling compliance managementsysteem

B - 1 Gebruik ISO 14001-certificatie bij systeemgericht toezicht

Uitgangspunt voor dit draaiboek is dat de toezichthouder bij systeemtoezicht gebruik maakt van de resultaten van het ISO 14001-certificatieproces. Het opnieuw beoordelen van het compliance managementsysteem zou dubbel werk betekenen en voorbij gaan aan de doelstelling tot een efficiënter toezicht waarbij gebruik wordt gemaakt van de informatie die een bedrijf al heeft.

Een standaard ISO 14001-auditrapport is bedoeld voor het bedrijf en is niet opgesteld voor de toezichthouder. Deze rapportage bevat daarom ook niet alle voor de toezichthouder relevante informatie.

Zoals aangegeven in schema 2 dekt de ISO 14001-norm niet alle eisen af die worden gesteld in de compliance competence vragenlijst. Om te voorzien in een meer gerichte rapportage, die ook alle onderwerpen uit de compliance competence afdekt, is het mogelijk de ISO 14001 uit te breiden met een 'compliance competence beoordeling'. Deze beoordeling, in combinatie met een ISO 14001-audit, wordt in de hoofdstukken B-2 tot en met B-7 verder uitgewerkt. Zowel wat betreft inhoud als proces.

De toezichthouder komt (in het geval van een ISO 14001-gecertificeerd bedrijf) tot een oordeel over het compliance managementsysteem op basis van:

- Het ISO 14001-auditrapport (al dan niet aangevuld met een door de certificatie-instelling uitgevoerde compliance competence beoordeling).
- Beperkt aantal eigen steekproeven van de toezichthouder om de kwaliteit te bevestigen (beoordeling van bijvoorbeeld wettelijke eisen die niet in de steekproef van de certificatie-instelling zijn opgenomen).
- Registraties die volgen uit het ISO 14001-systeem, bijvoorbeeld ten aanzien van de nalevingsprestatie.
- Rapportages en meldingen van het bedrijf aan de overheid.

In het volgende schema is de volgens SCCM optimale samenhang tussen de beoordeling van het bevoegd gezag en de certificatie-instelling weergegeven. In dit schema is onderscheid gemaakt tussen de beoordeling van:

- Het systeem (is het compleet, geschikt, goed beschreven, goede samenhang van onderdelen);
- De werking van het systeem (werken de procedures ook in de praktijk door steekproeven).

De basis van het schema zijn de activiteiten die door de certificatie-instelling worden uitgevoerd. Activiteiten van de overheid of het bedrijf worden expliciet genoemd.

Schema 4: De wijze waarop de **compleetheid/geschiktheid** en de **werking** van het systeem worden beoordeeld in verschillende fases van systeemtoezicht

Fase systeemtoezicht	Beoordeling <u>compleetheid geschiktheid</u> systeem aan de hand van procedures / documenten	Beoordeling <u>werking</u> systeem/procedures door steekproeven in registraties / interviews etc.
Komt het bedrijf in aanmerking voor systeemtoezicht?	- ISO 14001-certificaat - Eigen beoordeling bedrijf met compliance competence self assessment tool	- ISO 14001-certificaat
Oriëntatie bedrijf en overheid: is systeemtoezicht interessant?	- Quik scan door <u>bevoegd gezag</u>	- n.v.t.

1^e bepaling van niveau systeemtoezicht (nadat afspraken zijn gemaakt)	- ISO 14001-audit - <u>Bevoegd gezag</u> observeert ISO 14001-audit	- ISO 14001-audit met aanvullende steekproeven ten aanzien van compliance competence - <u>Bevoegd gezag</u> observeert ISO 14001-audit - Aanvullende steekproeven tijdens <u>overheidsinspectie</u> (na afloop van de ISO 14001-audit)
Periodieke (jaarlijkse) beoordeling van het niveau	- ISO 14001-audit - <u>Bevoegd gezag</u> observeert ISO 14001-audit incidenteel	- ISO 14001-audit met aanvullende steekproeven ten aanzien van compliance competence - Aanvullende steekproeven tijdens <u>overheidsinspectie</u> (frequentie afhankelijk van prestaties en aard bedrijf)

Zoals ook aangegeven in hoofdstuk A - 3 richten de steekproeven tijdens de overheidsinspectie zich op bijvoorbeeld de analyse van incidenten, wijzigingen en de wijze waarop deze in het systeem zijn verwerkt.

B - 2 ISO 14001 met aanvullende compliance competence beoordeling

De mogelijkheid bestaat om aan de ISO 14001-audit een 'compliance competence beoordeling' te koppelen. De aanvullende werkzaamheden van de certificatie-instelling bestaan uit:

- Extra steekproeven om de kwaliteit van de onderdelen van de ISO 14001-norm die betrekking hebben op de naleving van wet- en regelgeving te toetsen;
- Een beoordeling van de in de ISO 14001-norm ontbrekende onderwerpen uit de compliance competence vragenlijst;
- Een rapportage over de onderwerpen uit de compliance competence vragenlijst.

Bedrijven zijn vrij om de aanvullende 'compliance competence beoordeling' wel of niet uit te laten voeren. Dit is ook afhankelijk van de afspraken die met de betrokken bevoegde gezagen worden gemaakt. Het voordeel is dat de beoordeling van de overheid en de certificatie-instelling beter op elkaar kunnen worden afgestemd en geen dubbel werk wordt gedaan.

Extra steekproeven

Tijdens het ISO 14001-certificatieproces worden steekproeven genomen om de werking van het systeem te beoordelen. Om de mate van zekerheid waarmee een uitspraak kan worden gedaan over de implementatie van het de compliance competence eisen te verhogen worden extra steekproeven gedaan. Aan de hand van eisen uit wet- en regelgeving worden een of meer stappen in het proces van identificeren, borgen en evalueren van wet- en regelgeving, getoetst.

Beoordeling ontbrekende onderwerpen

Zoals in schema 2 en bijlage 1 is te zien dekt de ISO 14001-norm niet alle vragen uit de compliance competence lijst. De ontbrekende vragen worden beoordeeld.

Rapportage compliance competence

Een rapportage wordt opgesteld waarin voor elke vraag uit de compliance competence lijst een uitspraak wordt gedaan. Dus ook de vragen die betrekking hebben op onderdelen die ook volgens ISO 14001 zijn vereist. In hoofdstuk B - 7 wordt de rapportage gespecificeerd.

In de rapportage van de CI wordt geen eindoordeel geformuleerd. Het is aan de overheid om op basis van de in de rapportage op genomen informatie en de eigen bevindingen tot een eindoordeel te komen over het niveau van compliance competence.

B - 3 Wel of niet cyclische benadering bij beoordeling compliance competence

Bij ISO 14001-certificatie wordt een cyclisch beoordelingsproces gehanteerd:

- Initiële beoordeling bij de start. Bij goed resultaat wordt een certificaat afgegeven met een looptijd van drie jaar;
- Twee jaar met jaarlijkse controlebezoeken (tijdsbesteding per bezoek circa 1/3 van de initiële beoordeling);
- Driejaarlijkse herbeoordeling (tijdsbesteding circa 2/3 van de initiële beoordeling).

Het is nog niet bekend welke aanpak bij de beoordeling van compliance competence wordt gevolgd. Een cyclische benadering gekoppeld aan het ISO 14001-proces ligt vanuit de visie van SCCM het meest voor de hand. In dat geval wordt bij de controlebezoeken de nadruk gelegd op:

- Wijzigingen in de organisatie;
- Wijzigingen in wet- en regelgeving;
- Vragen uit de compliance competence vragenlijst die betrekking hebben op periodiek terugkerende activiteiten (zoals rapportage etc.). Het heeft geen toegevoegde waarde om systeemaspecten die niet zijn veranderd opnieuw te gaan beoordelen;
- Vragen die bij de voorgaande beoordeling een onvoldoende kregen en/of voor verbetering vatbaar zijn.

B - 4 Tijdsbesteding aanvullende compliance competence beoordeling

De extra tijdsbesteding hangt samen met:

- De omvang en aard van de wet- en regelgeving (wetgeving waarbij bijvoorbeeld veel metingen en berekeningen nodig zijn om concentraties en jaarvrachten te bepalen).
- De omvang van de organisatie.
- De kwaliteit van het compliance managementsysteem (bijvoorbeeld inzichtelijkheid, mate van documentatie en interne rapportage etc.).
- De omvang van de beoordeling binnen de ISO 14001-audit.

Er is vanuit gegaan dat een bedrijf dat kiest voor systeemtoezicht vooraf een overzicht maakt waarin wordt vastgelegd op welke wijze invulling is gegeven aan elke vraag uit de compliance competence lijst. Dit kan door bijvoorbeeld te verwijzen naar specifieke procedures in het milieumanagementsysteem. De beschikbaarheid van dit overzicht zal de tijd die de certificatie-instelling nodig heeft om een beoordeling uit te voeren bekorten.

De ervaring met de aanvullende compliance beoordeling en rapportage daarover is te beperkt om een richtlijn voor de tijdsbesteding te kunnen geven. Als indicatie kan voor een middelgrote organisatie met vrij omvangrijke wet- en regelgeving gedacht worden aan 1,5 - 2,5 dag inclusief rapportage bij een initiële beoordeling. Bij een volgende beoordeling kan dit ongeveer 1-2 dagen extra kosten.

B - 5 Interpretatie compliance competence vragen

In bijlage 2 is een toelichting opgenomen op de zes onderdelen uit de compliance competence vragenlijst uit bijlage 1. Van belang is dat de vragen door de verschillende auditors op een vergelijkbare manier worden beoordeeld. In dit hoofdstuk worden interpretaties vastgelegd. Op dit moment heeft de compliance competence vragenlijst geen formele status en is er ook geen orgaan dat de inhoud beheert.

Vragen die certificatie-instellingen bij het gebruik van de compliance competence vragenlijst hebben kunnen bij SCCM worden ingebracht. Door SCCM zal de vraag worden afgestemd met verschillende deskundigen en de door de overheid ingestelde Werkgroep systeemtoezicht.

Algemeen: Verificatie-items

In de compliance competence vragenlijst (zie bijlage 1) is bij een groot aantal vragen een zogenaamd verificatie-item opgenomen. Het verificatie-item geeft aan waar mogelijk bewijsmateriaal voor het antwoord op de betreffende vraag te vinden is. Uiteindelijk gaat het erom dat de organisatie invulling heeft gegeven aan de vraag, het verificatie-item is een hulpmiddel. Het is ook mogelijk dat op een andere manier aan de vraag wordt voldaan. Een auditor hoeft niet te rapporteren op het niveau van verificatie-items.

3.3 Doelstelling

Gevraagd wordt om 'objectieve en gekwantificeerde doelstellingen op te stellen voor regelnaleving' waarbij een doelstelling voor het aantal afwijkingen een verificatiepunt is. Uitgangspunt voor de ISO 14001-norm is de ambitie dat de wet- en regelgeving voor 100% wordt nageleefd. Een doelstelling voor een aantal te accepteren afwijkingen kan niet worden gesteld, de vraag is ook wat deze toevoegt. Het doorlopen van de PDCA-cyclus is ook zonder het formuleren van deze afwijking mogelijk.

3.6 Meten van de nalevingsprestatie

Gevraagd wordt of de nalevingsprestatie 'planmatig wordt gemeten'. Een organisatie zal voor de van toepassing zijnde eisen periodiek moeten vaststellen of deze ook worden nageleefd. De frequentie waarmee dit gebeurt is afhankelijk van de risico's van het milieuaspect waarop de eis betrekking heeft. Uiteindelijk zal een organisatie ook een oordeel over het geheel van de nalevingsprestatie moeten geven ten behoeve van de beoordeling door de directie. Het ligt voor de hand om de nalevingsprestatie te relateren aan de resultaten van de risicobeoordeling. Stel dat er 10 milieuaspecten met daaraan gerelateerde wet- en regelgeving zijn geselecteerd, dan zou een uitspraak kunnen worden gedaan in hoeverre de naleving bij deze 10 milieuaspecten in orde is. Een organisatie zou daar zelf een 'schaal' voor kunnen opstellen.

5.1 Compliance officer

Moet dit een specifieke functionaris zijn of kan de KAM-manager of KAM-afdeling de functie van compliance officer vervullen? De KAM-manager kan de rol vervullen. Van belang is dat er een scheiding is tussen de verantwoordelijke in de lijn en de compliance officer. De compliance officer dient een directe lijn en toegang te hebben tot de directie ('kan bij de directie binnenlopen').

6.1 en 6.2 Informeren werknemers ten aanzien maatregelen bij overtredingen

In 6.1 en 6.2 wordt onderscheid gemaakt tussen opzettelijke en onopzettelijke overtredingen. Het hoeft niet op voorhand duidelijk te zijn of het gaat om opzettelijke- dan wel onopzettelijke overtredingen. Wanneer maatregelen zijn vastgelegd voor opzettelijke overtredingen dan kan dit tot gevolg hebben dat de onbewuste overtredingen ook niet worden gemeld. Daarnaast kunnen opzettelijke overtredingen grote gevolgen hebben. De essentie is dat er een organisatie een cultuur creëert waarbij het melden van overtredingen wordt gewaardeerd.

B - 6 Betrokkenheid overheid bij beoordeling door certificatie-instelling

Het resultaat van de ISO 14001-audit en de eventueel aanvullende compliance competence beoordeling wordt door de overheid gebruikt bij de bepaling van het niveau van systeemtoezicht. De toegevoegde waarde van de audit is het grootst wanneer de overheid ook vertrouwen heeft in de resultaten van de audit. Het vertrouwen in de audit wordt door een aantal aspecten bepaald:

- de competentie van de auditors;
- de steekproeven die zijn genomen;
- de diepgang waarmee beoordeeld is;
- de verkregen informatie uit de rapportage.

Het vertrouwen in de audit kan worden versterkt door de overheid bij de uitvoering te betrekken. In de volgende tabel is een aantal mogelijkheden weergegeven.

Actie	Toelichting
Voorbespreking	Het bedrijf kan het bevoegd gezag en de certificatie-instelling uitnodigen om: - kennis te maken - procedurele afspraken te maken over bijvoorbeeld meelopen met audit en rapportage - onderwerpen (risico's of eisen uit wet- en regelgeving) te bespreken die voor het bedrijf en de overheid van belang zijn en aandacht moeten krijgen.
Schriftelijk aanleveren van aandachtspunten voor audit	Het bedrijf kan de overheid vragen of er aandachtspunten zijn voor de audit en die extra aandacht behoeven. Dit kunnen zowel onderwerpen zijn die incidentaal extra aandacht behoeven of onderwerpen die een vast item van de audit behoren te zijn.
Bijwonen audit	Op verzoek van het bedrijf kan de CI het bevoegd gezag toezichthouder de mogelijkheid bieden om de audit bij te wonen.
Nabespreking van auditrapport met bedrijf - toezichthouder en CI	Wanneer het auditrapport gereed is kan het auditrapport worden besproken met de lead-auditor en de toezichthouder.

Voorbespreking

Aandachtspunten:

- Het initiatief voor een voorbespreking ligt bij het bedrijf. Het bedrijf nodigt daarom het bevoegd gezag en de certificatie-instelling uit (de CI heeft in principe geen rechtstreeks contact met het bevoegd gezag).
- Wanneer besloten wordt dat het bevoegd gezag de audit kan bijwonen is het belangrijk dat daar ook procedurele afspraken over worden gemaakt. Het gaat om de rol tijdens de audit, aantal toezichthouders en vertrouwelijkheid (zie bijwonen audit).
- De certificatie-instelling maakt vooraf een auditplan. Meestal in de vorm van een matrix waarin enerzijds de activiteiten/organisatieonderdelen staan en anderzijds de elementen van de norm. Het kan zijn dat het bevoegd gezag voor bepaalde risico's of eisen uit wet- en regelgeving extra aandacht wil vragen. Dit kan tijdens een voorbespreking aan de orde worden gesteld. De CI kan vervolgens bepalen of dit ook in de steekproef past. Wanneer dit niet passend is kunnen afspraken met het bedrijf worden gemaakt over aanpassing van de tijdsbesteding.

Een voorbespreking heeft vooral de eerste keer dat een compliance competence beoordeling wordt uitgevoerd, toegevoegde waarde.

Bijwonen audit

Afspraken moeten worden gemaakt over:

- Het **aantal** toezichthouders. Uitgangspunt is maximaal 1 toezichthouder per auditor van de CI. Het aantal auditors dat een CI inzet is afhankelijk van de omvang van het auditteam. Bij grotere bedrijven wordt de ISO 14001-audit (zeker wanneer deze is gecombineerd met een ISO 9001) door een team van 2 of 3 auditors uitgevoerd. Voor zowel degene die wordt geïnterviewd binnen het bedrijf als de auditor is het niet prettig wanneer er voor een meer dan 2-3 personen aanwezig zijn.
- **Rol** van de toezichthouder tijdens de audit. Toezichthouders nemen niet deel aan de audit en stellen geen vragen of maken geen opmerkingen tijdens de uitvoering van de audit.
- **Vertrouwelijkheid informatie**. Het zou kunnen dat tijdens de audit overtredingen van wet- en regelgeving aan het licht komen die voor de toezichthouder niet bekend zijn. In dat geval is het uitgangspunt dat de organisatie de overtredingen herstelt en indien nodig meldt bij het bevoegd gezag. De toezichthouder kan bij een eigen bezoek de oplossing van de overtreding aan de orde stellen. Handhavend optreden kan aan de orde zijn wanneer de organisaties zich niet houdt aan afspraken over de oplossing van de overtreding.

B - 7   Uitvoering audit met aanvullende ‘compliance competence beoordeling’

Eisen aan auditteam

Voor de samenstelling en kwalificaties van de leden van het auditteam gelden de eisen die aan een ISO 14001-auditor worden gesteld in het ISO 14001-certificatiesysteem van SCCM.

In aanvulling daarop dient de lead-auditor kennis te hebben van dit document, in het bijzonder van de compliance competence vragenlijst in bijlage 1.

Uitvoering audit

Het is aan het auditteam om te bepalen of een eventueel aanvullend onderzoek naar de compliance competence vragen wordt geïntegreerd met de ISO 14001-audit of deze volgtijdelijk worden beantwoord. Het meest voor de hand liggend is om het onderzoek te integreren. Dit betekent dat bij de voorbereiding, op basis van de door het bedrijf aangeleverde documentatie over de wijze waarop de verschillende onderdelen zijn geïmplementeerd, wordt bepaald op welk moment onderwerpen aan de orde worden gesteld.

Aandachtspunt is dat auditors tijdens de audit ook doorvragen naar voorbeelden waaruit het functioneren (geïmplementeerd zijn) van het systeem blijkt en daarvan ook de bewijsstukken vastleggen (zie rapportage).

B - 8   Rapportage aanvullende ‘compliance competence beoordeling’

Het bevoegd gezag zal niet standaard de ISO 14001-audit met beoordeling van de compliance competence vragenlijst bijwonen. Dit betekent dat de rapportage van de certificatie-instelling zo moet zijn dat het bevoegd gezag op basis hiervan een goed beeld kan krijgen van de wijze waarop een organisatie het compliance managementsysteem heeft ingevuld en hoe dit werkt in de praktijk.

Aandachtspunten voor rapportage

- Beschrijving van de onderzoeksmethode.
- Rapportage per vraag (zie bijlage 1). Bij de toelichting op het antwoord kunnen verificatie-items eventueel worden genoemd.
- Bij elke vraag aangeven of de implementatie ‘goed, redelijk, matig of slecht’ is.
- Bij elke vraag aangeven op basis van welke ‘waarnemingen’ de conclusie van ‘goed-redelijk-matig of slecht’ is gebaseerd.
- Door de overheid wordt gewerkt met de invalshoeken ‘gedocumenteerd’, ‘geschikt’ en ‘geïmplementeerd’. Gedocumenteerd wil zeggen dat er een deugdelijke en volledige beschrijving aanwezig is voor het betreffende onderdeel. Geschikt wil zeggen dat de gekozen oplossing (bv. procedure of techniek) passend is bij de situatie. Bij ISO 14001-audits wordt dit onderscheid niet gemaakt. Mogelijk dat deze omschrijving wel kan worden gebruikt in de rapportage.
- Er hoeft geen eindoordeel te worden gegeven.
- In het rapport opnemen van de namen van de auditors met een kort CV waarin relevante informatie over ervaring wordt vermeld.
- Opnemen van de opbouw van de tijdsbesteding

SCCM zal het initiatief nemen om een format op te stellen voor de rapportage van de aanvullende compliance competence beoordeling.

Bijlage 1 Vragenlijst Compliance competence audit en vergelijking met ISO 14001-eisen

No. eis	Eis uit Vragenlijst Compliance Competence (versie 8 april 2008)	Art. ISO 14001:2004 norm	Toelichting t.a.v. ISO 14001:2004
* belang			
1 Systeem wettelijke kaders			
1.1 ++*	Onderhoudt het bedrijf een systeem waarin alle relevante wettelijke eisen zijn opgenomen? <u>Verificatie-item:</u> - Vastlegging regels in database of register	art. 4.3.2	Een volledig overzicht van zowel de wettelijke als de overige eisen die een organisatie onderschrijft moet aanwezig zijn.
1.2 ++	Is de verantwoordelijkheid voor het onderhoud van het systeem vastgelegd? <u>Verificatie-item:</u> - Vastlegging verantwoordelijkheid	art. 4.3.2	Er moet procedure zijn waarin ook verantwoordelijkheid vastligt. Formeel hoeft procedure niet schriftelijk te zijn vastgelegd. Dat is deze meestal wel.
1.3 ++	Heeft het bedrijf op basis van een risicoanalyse het detailniveau van de borging van de wettelijke eisen vastgesteld? <u>Verificatie-item:</u> - Beschrijving methodiek risicoanalyse	art. 4.3.2/4.3.3/ 4.4.6	Het begrip risicoanalyse wordt in de ISO 14001 niet gebruikt. Uitgangspunt is volledige naleving. De mate van borging (art. 4.4.6) wordt bepaald op basis van de belangrijkheid van een milieuaspect. Impliciet is hier ook het risico element in opgenomen.
1.4 ++	Bevat het systeem een expliciete koppeling tussen de risicovolle wettelijke eisen en de onderdelen van het compliancesysteem waarin de naleving van deze eisen is geborgd? <u>Verificatie-item:</u> - Cross reference met wettelijke regels en interne afspraken, procedures en instructies	art. 4.5.2	De organisatie moet periodiek de eigen naleving van wettelijke eisen controleren en daarvan registraties bijhouden. Om hier uitvoering aan te geven zullen de meeste organisaties een overzicht hebben met eisen en de wijze waarop (bv. procedures, maatregelen, etc.) deze zijn gerealiseerd of geborgd.
1.5 ++	Houdt het bedrijf het systeem actueel en volledig? <u>Verificatie-item:</u> - Actieve screening wijzigingen - Aanpassing database of register bij nieuwe regels	art. 4.3.2	In de procedure moet zijn vastgelegd op welke wijze het overzicht van wettelijke eisen actueel wordt gehouden.
1.6 +	Onderzoekt het bedrijf structureel de duidelijkheid en de naleefbaarheid van de wettelijke eisen?	art. 4.5.2	Een organisatie is verplicht periodiek de eigen naleving te beoordelen. Op dat moment wordt de duidelijkheid en naleefbaarheid onderzocht.
2 Visie en gedrag			
2.1 ++	Heeft het bedrijf een op schrift gestelde, gedragen visie op regelnaleving? <u>Verificatie-item:</u>	art. 4.2	De directie moet het milieubeleid schriftelijk vastleggen die een verbintenis bevat tot de naleving van wettelijke eisen. Het beleid dient kenbaar te worden gemaakt aan alle personen die voor of namens de organisatie

	- Verspreiding visie - Inhoud visie		werken.
2.2 ++	Steunt de directie het compliance managementsysteem? <u>Verificatie-item:</u> - Agenda directieoverleg	art. 4.2/4.6	De directie moet het beleid definiëren; een vertegenwoordiger van de directie benoemen en minimaal jaarlijks een directiebeoordeling uitvoeren waarbij ook de naleving van wet- en regelgeving aan de orde is.
2.3 ++	Heeft het bedrijf een gedragscode waarin concreet is vastgelegd wat het bedrijf van de werknemers verwacht t.a.v. regelnaleving? <u>Verificatie-item:</u> - Inhoud gedragscode - Review gedragscode elke 3 jaar	n.v.t. (evt. art. 4.4.2)	ISO 14001-norm vraagt geen gedragscode. Wel dient een organisatie werknemers bewust te maken van het belang van naleving van het milieubeleid en -procedures; de belangrijke milieuaspecten en de relatie met eigen werk; taken en verantwoordelijkheden en mogelijke gevolgen van afwijkingen.
2.4 ++	Zijn de visie en de gedragscode bekend bij de medewerkers? <u>Verificatie-item:</u> - Verspreiding gedragscode	Visie: art 4.2 Code: n.v.t.	Het milieubeleid/de visie moet bekend worden gemaakt bij alle personen die voor of namens de organisatie werken. ISO 14001-norm vraagt geen gedragscode.
2.5 ++	Is in de gedragscode expliciet aangeduid wat van de medewerkers wordt verwacht inzake openheid, opleiding, proactiviteit en zelf kritische houding ten aanzien van regelnaleving? <u>Verificatie-item:</u> - Inhoud gedragscode	n.v.t.	
3 Kwaliteitsdenken, opleiding, zelfkritische houding en continue verbetering			
3.1 ++	Heeft het bedrijf een gecertificeerd managementsysteem? (bijvoorbeeld ISO 9000/14001)? <u>Verificatie-item:</u> - Werkend managementsysteem		Is aan voldaan bij ISO 14001-certificaat
3.2 ++	Wordt het onderhavige managementsysteem systematisch toegepast voor het borgen van regelnaleving? <u>Verificatie-item:</u> - Procedures gericht op regelnaleving	art. 4.3.2/ 4.4.6/ 4.5	Regelnaleving is naast continue verbetering een van de basisdoelstellingen van het milieumanagementsysteem. De samenhang van verschillende normelementen (inventarisatie; beheersing werkzaamheden; monitoring; beoordeling naleving; corrigerende maatregelen; interne audits) moet een geborgde wijze van regelnaleving opleveren.
3.3 ++	Stelt het bedrijf objectieve gekwantificeerde doelstellingen vast ten aanzien van regelnaleving? <u>Verificatie-item:</u> - Maximum aantal afwijkingen - Doelstellingen meetbaar en realistisch	art. 4.3.3	ISO 14001 vereist 100% naleving. Het gedeeltelijk naleven is geen optie. Een organisatie dient doel-, taakstellingen en programma's te formuleren. Deze zijn enerzijds gericht op het behalen van de eisen uit de wet- en regelgeving en anderzijds op eventuele verbetering van onderdelen waar afwijkingen zijn. Deze dienen door de overheid te zijn geaccordeerd.
3.4 ++	Stelt het bedrijf jaarplannen op waarin voorgenomen acties zijn gedefinieerd ten aanzien van regelnaleving?	art. 4.3.3	ISO 14001 vereist dat programma's worden opgesteld om de doel- en taakstellingen te realiseren.

	<u>Verificatie-item:</u> - Is duidelijk wie de actie uitvoert - Is duidelijk wanneer de actie gereed is		
3.5 ++	Heeft het bedrijf vastgesteld hoe de nalevingsprestatie wordt bepaald? <u>Verificatie-item:</u> - Procedure meting nalevingsprestatie - Meting objectief en reproduceerbaar	art. 4.5.2	De wijze van vaststelling van de naleving dient in een procedure te zijn vastgelegd.
3.6 ++	Wordt de nalevingsprestatie planmatig gemeten? <u>Verificatie-item:</u> - Rapportage van de meting	art. 4.5.1 en 4.5.2	Op basis van art. 4.5.1 dient een organisatie de belangrijkste kenmerken van haar werkzaamheden te monitoren en meten. Dit bevat ook onderdelen van wet- en regelgeving. Op basis van 4.5.2 is de organisatie. verplicht systematisch beoordelen van eigen naleving.
3.7 ++	Registreert het bedrijf systematisch afwijkingen ten aanzien van regelnaleving? <u>Verificatie-item:</u> - Continue planmatige registratie	art. 4.5.2	Registraties moeten worden bijgehouden van beoordeling van de eigen naleving.
3.8 ++	Onderzoekt het bedrijf systematisch de oorzaak van deze afwijkingen? <u>Verificatie-item:</u> - Registratie onderzoek	art. 4.5.3	ISO 14001 vereist dat zowel feitelijke als mogelijke afwijkingen worden onderzocht.
3.9 ++	Onderneemt het bedrijf systematisch actie naar aanleiding van het onderzoek naar de oorzaak van afwijkingen ter verbetering van de nalevingsprestatie? <u>Verificatie-item:</u> - Vastlegging acties (wie, wanneer) - Monitoring uitvoering acties	art. 4.5.3	ISO 14001 vereist dat zowel feitelijke als mogelijke afwijkingen worden onderzocht en corrigerende en preventieve maatregelen worden genomen. Vervolgens dienen de resultaten en doelmatigheid van de genomen maatregelen te worden beoordeeld.
3.10 +	Is er een werkwijze hoe nieuwe werkinstructies t.a.v. regelnaleving aan medewerkers worden gecommuniceerd? <u>Verificatie-item:</u> - Opleidingsplan - Inhoud	art. 4.4.2	De organisatie dient een procedure te hebben om personen bewust te maken van het belang van naleving van het milieubeleid en hun taken en verantwoordelijkheden. Er wordt geen werkinstructie vereist specifiek voor communicatie van regelnaleving.
4 Compliance officer en pro-activiteit			
4.1 +	Heeft het bedrijf een functionaris (hierna te noemen compliance officer) of afdeling (hierna te noemen compliance afdeling) die toeziet op de regelnaleving door het bedrijf? <u>Verificatie-item:</u> - Functie- of afdelingsomschrijving	art. 4.5.2	ISO 14001 verplicht de organisatie niet om één verantwoordelijke persoon of afdeling vast te leggen die continue toeziet op de regelnaleving. Voor de uitvoering van art. 4.5.2 moet een procedure worden opgesteld waarin wordt vastgelegd wie verantwoordelijk is voor de periodieke beoordeling van de naleving. Dit is dan geen continue toezicht op naleving maar een periodieke uitvoering.

4.2 +	Zijn de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de compliance officer of compliance afdeling schriftelijk vastgelegd? <u>Verificatie-item:</u> - Eenduidige vastlegging taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden	n.v.t.	ISO 14001 vereist dat bepaalde taken worden uitgevoerd en niet de aanwezigheid van een functionaris of afdeling. Er hoeft derhalve geen compliance officer of -afdeling te zijn.
4.3 +	Is er een vervangingsregeling voor het geval dat de compliance officer afwezig is? <u>Verificatie-item:</u> - Aangewezen persoon bij compliance afdeling: bezetting gegarandeerd	n.v.t.	Geborgd moet zijn dat werkzaamheden ook bij afwezigheid van bepaalde functionarissen worden uitgevoerd. Dit zou kunnen met een vervangingsregeling. De ISO 14001-norm vereist dit niet.
4.4 +	Onderhoudt de compliance officer of compliance afdeling contacten met de overheid met betrekking tot het definiëren van de betekenis van wettelijke eisen voor het bedrijf? <u>Verificatie-item:</u> - Periodiek minstens tweemaal per jaar - Verslagen gesprekken met de overheid - Inhoud besprekingen	n.v.t.	Een organisatie zal indien nodig contact met de overheid onderhouden (bv. voor aanvraag vergunning of melding van incidenten, etc.). De ISO 14001 kent niet het begrip compliance officer. De contacten met de overheid kunnen ook door anderen binnen de organisatie worden onderhouden.
4.5 +	Rapporteert de compliance officer of compliance afdeling rechtstreeks aan het hoogste management en onafhankelijk van degenen die binnen het bedrijf verantwoordelijk zijn voor de regelnaleving? <u>Verificatie-item:</u> - Deelname compliance officer in hoogste managementoverleg	n.v.t. (evt. 4.6)	Het resultaat van de interne beoordeling van de naleving dient bij de directiebeoordeling aan de orde te worden gesteld. Functiescheiding wordt in de ISO 14001-norm niet geëist.
4.6 +	Is de compliance officer of compliance afdeling bevoegd te spreken namens het bedrijf? <u>Verificatie-item:</u> - Bevoegdheid schriftelijk vastgelegd (wat, wie)	n.v.t.	ISO 14001-norm vereist niet de benoeming van een compliance officer of afdeling.
4.7 +	Heeft de compliance officer adequate ervaring, opleiding en training opgedaan? <u>Verificatie-item:</u> - Training compliance officer personeelsdossier	n.v.t. (evt. 4.4.2)	ISO 14001-norm vereist niet de benoeming van een compliance officer of afdeling. Wel dienen op basis van 4.4.2 personen adequaat te zijn opgeleid.
5 Openheid en jaarverslagen			
5.1 0	Communiqueert het bedrijf op open wijze met overheid, omwonenden en andere belanghebbenden over de eigen regelnaleving?	n.v.t. (evt. 4.4.3 en EA 7/04*)	ISO 14001 vereist dat een organisatie een besluit neemt over communicatie met externe partijen over de belangrijke milieuaspecten. Open communicatie is geen basiseis. Wel dient een organisatie op basis van EA 7/04* te

			communiceren met de overheid in het geval wetregelgeving niet wordt nageleefd over de wijze waarop dit wordt opgelost. Voorwaarde voor certificatie is een akkoord van de overheid op het verbeteringsplan.
5.2 0	Communiqueert het bedrijf op open wijze met belanghebbenden over de werking en de resultaten van het compliance systeem?	n.v.t.	ISO 14001 vereist geen communicatie.
5.3 0	Stelt het bedrijf een jaarverslag op waarin wordt gerapporteerd over de eigen nalevingsprestatie?	n.v.t.	Opstellen van jaarverslag is geen ISO 14001-eis. Wel van toepassing op EMAS-geregistreerde organisaties.
5.4 0	Wordt dit jaarverslag beschikbaar gesteld aan belanghebbenden?	n.v.t.	Opstellen van jaarverslag is geen ISO 14001-eis. Wel van toepassing op EMAS-geregistreerde organisaties.
5.5 0	Vermeldt dit jaarverslag de prestatie van het bedrijf ten aanzien van het naleven van alle relevante wettelijke eisen?	n.v.t.	Opstellen van jaarverslag is geen ISO 14001-eis. Wel van toepassing op EMAS-geregistreerde organisaties.
5.6 0	Is dit jaarverslag transparant en eenduidig?	n.v.t.	Opstellen van jaarverslag is geen ISO 14001-eis. Wel van toepassing op EMAS-geregistreerde organisaties.
6 Pre-screening medewerkers en disciplinaire maatregelen			
6.1 +	Heeft het bedrijf aan de werknemers en bestuurders duidelijk gemaakt welke maatregelen het bedrijf neemt met betrekking tot personen die willens en wetens overtredingen begaan? <u>Verificatie-item:</u> - Intern vastgelegde afspraken	n.v.t.	Geen eis in ISO 14001.
6.2 +	Heeft het bedrijf aan de werknemers en bestuurders duidelijk gemaakt dat het bedrijf geen maatregelen neemt tot degene die onopzettelijke overtredingen meldt? <u>Verificatie-item:</u> - Intern vastgelegde afspraken	n.v.t.	Geen eis in ISO 14001.
6.3 0	Heeft het bedrijf een overzicht van fraudegevoelige functies? <u>Verificatie-item:</u> - Lijst met functies - Criteria voor fraudegevoelige functies	n.v.t.	Geen eis in ISO 14001.
6.4 0	Heeft het bedrijf maatregelen genomen om ervoor te zorgen dat fraudegevoelige functies worden bekleed door personen die integer handelen? <u>Verificatie-item:</u> - Screeningsprocedure - Schriftelijk vastgelegde maatregelen bij niet integer handelen	n.v.t.	Geen eis in ISO 14001.

6.5 0	Heeft het bedrijf een systeem om steekproefsgewijs te controleren of de kritische fraudegevoelige taken integer worden uitgevoerd? <u>Verificatie-item:</u> - Minstens tweemaal per jaar steekproef - Resultaten steekproef vastgelegd in rapportage	n.v.t.	Geen eis in ISO 14001
6.6 +	Neemt het bedrijf meteen maatregelen bij het constateren van overtredingen? <u>Verificatie-item:</u> - Vastgelegde maatregelen	n.v.t.	Geen eis in ISO 14001
6.7 +	Heeft het bedrijf aan de werknemers duidelijk gemaakt dat het melden van overtredingen verplicht is? <u>Verificatie-item:</u> - Intern vastgelegde afspraken	n.v.t.	Geen eis in ISO 14001
6.8 +	Heeft het bedrijf een systeem om het melden van overtredingen te bemoedigen? <u>Verificatie-item:</u> - Snelle terugkoppeling melding vanuit management - Eenvoudige meldingsprocedure - Mogelijke gevolgen van de melding zijn de melder bekend	n.v.t.	Geen eis in ISO 14001

++ = essentieel / + = belangrijk / 0 = minder belangrijk (dit onderscheid is bij een deel van de door de provincies uitgevoerde pilots gehanteerd)

Bijlage 2 Toelichting compliance competence (uit inleiding systeemtoezicht)

1 Systeem wettelijke eisen

Het systeem wettelijke eisen is het geheel aan maatregelen en activiteiten die een bedrijf onderneemt om ervoor te zorgen dat het bedrijf te allen tijde weet aan welke wettelijke eisen het moet voldoen en deze vertaalt naar interne borgingsmaatregelen. Aangezien de wettelijke eisen aan verandering onderhevig zijn, dient deze borging geen statische toestand te zijn, maar dynamisch te worden ingevuld zodat ook de naleving van wijzigingen in wettelijke eisen worden geborgd.

Hiertoe is het van belang dat het bedrijf expliciet heeft geregeld

- welke relevante wettelijke domeinen er zijn;
- welke functionaris of functionarissen wijzigingen of ontwikkelingen in dit domein volgen;
- wie de wettelijke eisen wijzigingen zo nodig doorvertaalt naar maatregelen om te borgen dat ze worden nageleefd;
- wat de verantwoordelijkheden van deze functionarissen zijn.

Een overzicht van wettelijke eisen kan bestaan uit een register met alle relevante wettelijke eisen dat regelmatig wordt geactualiseerd op basis van een hiertoe strekkende procedure. De toewijzing van de verantwoordelijkheid om wijzigingen en ontwikkelingen in bepaalde wettelijke domeinen bij te houden kan bestaan uit een beknopt overzicht met daarin het wettelijke domein (bijvoorbeeld 'milieuwetgeving', of 'Kernenergiewet' met daarachter de naam van degene die verantwoordelijk is om dit domein inhoudelijke te volgen).

Uitgangspunt bij overheidstoezicht én compliance management is het streven naar volledige naleving van wettelijke eisen en voorschriften die op een bedrijf van toepassing zijn. Bij bedrijven kan het aantal normen groot en de aard en complexiteit uiteenlopend zijn. Sommige mogen nooit, tegen geen enkele prijs worden overtreden (bijvoorbeeld voorschriften die rechtstreeks gericht zijn op het voorkomen van persoonlijk letsel) en vergen maximale borging. Andere mogen ook niet overtreden worden, maar hebben minder ernstige risico's. In die gevallen moet een optimum worden gezocht (verhouding tussen inspanning en risico). Daarom dient het bedrijf op basis van een risicoanalyse vast te stellen welke risico's bestaan, hoe groot de mogelijke effecten hiervan zijn en welke wettelijke eisen bedoeld zijn om deze risico's te beheersen. Het bedrijf dient ervoor te zorgen dat naleving de wettelijke eisen die zijn gerelateerd aan het risico met de meest ernstige effecten, het meest gedetailleerd is geborgd. Bij de bepaling van de ernst van de gevolgen moet in elk geval (mede) worden gebaseerd op aspecten die voor de wetgever relevant mogen worden geacht. Op het gebied van industriële activiteiten zijn dat bijvoorbeeld:

- veiligheid;
- milieubelasting;
- consistentie met overheidsbeleid;
- aantasting van reputatie van de sector;
- aantasting van de geloofwaardigheid van het openbaar bestuur.

Dit betekent bijvoorbeeld dat het naleven van een eis ten aanzien van de uitstoot van kwik expliciet en het meest uitgebreid met procedures en instructies wordt geborgd vanwege het feit dat overtreding hiervan leidt tot ernstige en onomkeerbare milieuschade. Aanbevolen wordt dat het bedrijf de risicoanalysemethode en de toepassing hiervan afstemt met het betreffende bevoegde gezag om op voorhand overeenstemming te bereiken over prioriteitstelling en aanpak.

Het systeem wettelijke eisen dient overigens een expliciete koppeling (cross reference) te bevatten tussen de wettelijke eisen en de delen van het managementsysteem waarin de borging is geregeld. Deze koppeling kan bijvoorbeeld bestaan uit het noemen van het vergunningsvoorschrift (bv. voorschrift 3.4) uit de Wet milieubeheervergunning (met eenduidige aanduiding (kenmerk) van de vergunning) waarin staat dat het bedrijf elk jaar een massabalans van afvalstoffen moet verstrekken aan het bevoegd gezag en de procedure (bv. Procedure P03.12) waarin is geregeld wie de massabalans opstelt, hoe hij dit doet en met welke hulpmiddelen, wie de massabalans formeel accordeert en wanneer de massabalans wordt ingediend.

Compliance management vereist een proactieve houding ten aanzien van wettelijke eisen en bevoegd gezag. Mocht het zo zijn dat wettelijke eisen onduidelijk of niet naleefbaar zijn, dan is het van belang dat dit wordt gesignaleerd en besproken met het bevoegd gezag voordat zich problemen voordoen met interpretatie of overtreding van die eisen. Bedrijven met een werkend compliance managementsysteem

wachten dus niet af met onduidelijke of niet naleefbare wettelijke eisen, zetten de overheid voortijdig aan tot verbetering van deze eisen.

2 Visie en gedrag

Een belangrijk onderdeel van compliance management is de vraag of het bedrijf een gedragen visie heeft op regel naleving (compliance) en of deze effectief wordt omgezet in gedrag dat is gericht op compliance. Een gedragscode kan een goed hulpmiddel zijn. In algemene zin geldt dat hoe concreter de gedragscode is uitgewerkt, des te beter deze ondersteunend werkt op het borgen van compliance. Een voorbeeld hiervan is de gedragscode die in financiële instellingen is ontwikkeld om geschenken aan te nemen. De gedragscode dient aan te geven dat van de medewerkers een open, proactieve en zelfkritische houding wordt verwacht ten aanzien van compliance. Ook dient de gedragscode aan te geven dat van de medewerkers wordt verwacht dat zij zich actief op de hoogte houden van relevante wettelijke eisen. Een ander belangrijk aspect is de betrokkenheid van het management. Indien het management zelf zichtbaar leeft naar de gedragscode en actief is in de bewaking van de naleving ervan, zal dit ook een positief effect hebben op de rest van de organisatie. Dit kan bijvoorbeeld blijken uit het feit dat het management actief deelneemt aan interne controles en audits of uit het feit dat in MT-vergaderingen uitgebreid aandacht wordt besteed aan compliance.

3 Kwaliteitsdenken, opleiding, zelfkritische houding en continue verbetering

Kenmerk van het compliance managementsysteem is dat het kwaliteitsdenken specifiek wordt ingezet voor de borging van naleving van wettelijke eisen.

Een gecertificeerd managementsysteem conform gangbare ISO-normen als ISO 9002 of ISO 14001 vormt een goede basis voor een compliance managementsysteem. De middelen die bij een dergelijk systeem worden ingezet voor het borgen van kwaliteits- of milieudoelen, kunnen in aangepaste vorm kunnen dienen voor het borgen van compliance. Naast de genoemde ISO-normen zijn er nog meer normen die een goede indicatie geven voor de mate waarin de betreffende organisatie het kwaliteitsdenken heeft ingevoerd. Daarom kan in overleg met betrokken overheden en brancheorganisaties ook een ander managementsysteem basis zijn voor een goede score op vraag 3.1.

Het bedrijf dient te hebben geborgd dat medewerkers die een rol spelen bij het naleven van wettelijke eisen door het bedrijf, worden geïnformeerd over wat er van hen op dit gebied wordt verwacht. Dit kan door middel van het toelichten van een procedure of instructie en het evenwel trainen van medewerkers.

Eén van de kenmerken van een bedrijf met een effectief compliance management systeem is een kritische houding ten opzichte van de eigen nalevingsprestatie. Daartoe dient het bedrijf de Deming cirkel van continue verbetering (plan-do-check-act) specifiek toe te passen op het thema compliance. Dit houdt in dat het bedrijf meetbare doelstellingen formuleert ten aanzien van compliance, de nalevingsprestatie planmatig meet tegen deze doelstellingen, eventuele afwijkingen onderzoekt en corrigerende en preventieve maatregelen neemt. De toepassing van dit mechanisme van continue verbetering dient verificerbaar te zijn in de vorm van rapportages en registraties. Het meten van de nalevingsprestatie kan eventueel worden uitgevoerd door een extern gespecialiseerd bureau, maar kan ook in eigen beheer worden uitgevoerd. Aannemelijk moet zijn dat de meting van de nalevingsprestatie onafhankelijk gebeurt van de verantwoordelijke leidinggevende. Resultaten kunnen worden registreert en gevolgd door middel van een geautomatiseerd systeem.

4 Compliance officer en proactiviteit

Bij een bedrijf met een effectief compliance management ziet een functionaris of een afdeling toe op de naleving binnen de eigen organisatie. Deze functionaris toetst gedragingen en voorzieningen toetsen aan de wettelijke norm, overtreders aanspreken en afwijkingen rapporteren aan het verantwoordelijk management?

Voor de effectiviteit van deze zogenoemde compliance officer of compliance afdeling zijn twee aspecten van belang. Op de eerste plaats dient de compliance officer of compliance afdeling een formele positie te hebben die ervoor zorgt dat hij onafhankelijk van de (lijn)organisatie kan rapporteren aan het (top)management over de nalevingsprestatie. In de praktijk kan deze functie op verschillende manieren worden ingevuld. Op zichzelf is het geen bezwaar als de compliance officer of afdeling ook een adviserende taak heeft voor de (lijn)organisatie, als dit maar niet ten koste gaat van zijn onafhankelijke positie ten opzichte van het toezien op en rapporteren over de nalevingsprestatie.

Op de tweede plaats dient de compliance officer te beschikken over de benodigde kennis en ervaring en in de organisatie voldoende aanzien te hebben om zijn rol goed te kunnen spelen.

Bedrijven met een effectief compliance managementsysteem hebben een proactieve houding ten opzichte van compliance. Dit uit zich onder meer in het actief onderhouden van contacten met het bevoegd gezag over bijvoorbeeld de interpretatie van wettelijke eisen, de naleving van regels, etc.

5 Openheid en jaarverslagen

Een open, coöperatieve relatie tussen het bedrijf en het bevoegde gezag heeft een positieve invloed op de naleving. Een bedrijf dat open met de toezichthoudende instantie communiceert over zijn nalevingsprestatie maakt zich kwetsbaar ten opzichte van het bevoegde gezag en wekt - onder voorwaarden - vertrouwen. Enerzijds is dit bevorderlijk voor de relatie en de naleving. Anderzijds loopt het bedrijf het risico dat het bevoegd gezag naar aanleiding van de openheid sancties oplegt voor door het bedrijf zelf gemelde overtredingen.

Van een bedrijf mag worden verwacht dat het open communiceert over de eigen nalevingsprestatie. Van een overheid mag worden verwacht dat ze proportioneel reageert en dat ze bijvoorbeeld rekening houdt met het zelf melden van overtredingen, onderzoekt welke (repressieve, curatieve en preventieve) maatregelen het bedrijf heeft genomen en haar reactie daarop aanpast. Het ligt voor de hand dat een overheid gepast reageert op een overtreding. In het geval van een pilot in Zeeland zijn hierover afspraken gemaakt tussen het bedrijf en bevoegd gezag. Als de openheid van beide kanten komt, mag van het bedrijf worden verwacht dat het bevoegd gezag volledig wordt geïnformeerd over de nalevingsprestatie.

6 Pre-screening medewerkers en disciplinaire maatregelen

Het bedrijf heeft op schrift gesteld welke disciplinaire maatregelen kunnen worden genomen tegen werknemers die willens en wetens wettelijke eisen overtreden.

Tevens heeft het bedrijf duidelijk gemaakt aan werknemers dat het melden van overtredingen van wettelijke eisen verplicht is en dat de melder niet wordt bestraft. Het melden wordt gestimuleerd door bijvoorbeeld een eenvoudige en toegankelijke meldingsprocedure, door een snelle en duidelijke terugkoppeling naar de melder en door duidelijk te maken dat de melder niet wordt bestraft voor zijn melding.

Sommige functies bij bedrijven zijn fraudegevoeliger dan andere. Zo zal bij een afvalbedrijf de functie van acceptant kritisch zijn omdat deze doorgaans controleert of de voor acceptatie aangeboden afvalstoffen voldoen aan de eisen. Het bedrijf heeft daarom aantoonbaar bepaald welke fraudegevoelige functies bestaan, hoe ervoor wordt gezorgd dat deze functies worden vervuld door werknemers die integer handelen en geregeld dat op dit integer handelen periodiek wordt gecontroleerd. Deze controle kan er bijvoorbeeld uit bestaan dat in interne audits extra aandacht wordt besteed aan de vervulling van deze functies.